هاوکارییەکانی ئەمریکا بۆ کوردانی ڕۆژئاوا، تورکیا نیگەران دەکات … جەزا ئەحمەد فارس

لەدوای تێکچوونی بارودۆخی سیاسی لە سوریا ، سەردەمێکی نوێ بۆ کوردانی ڕۆژئاوا دەستی پێکرد و بە چەندین قۆناغی هەستیاردا تێپەڕین، کوردەکانی ڕۆژئاوا توانیان سەرکەوتوو بن لەچەندین تایقیکردنەوەی ووڵاتە زلهێزەکان و بەبەردەوامی بە پلان و بەرنامەی نوێوە وەڵامی پێشهاتە سیاسیەکانیان دەدایەوە.

یەکێك لە خاڵە سەرکەوتووەکانی کورد لە ڕۆژئاوا بریتی بوو لە داڕشتنی ستراتیجیەتێکی نیشتمانی بۆ ئیدارە دانی ناوچەکانی خۆیان و بەژداری کردن لە رزگارکردنی ئەو ناوچانەی کە دەکەوێتە دەرەوەی سنورەکانیان.

تاوەکوو ئێستا سەرکردایەتی کورد لە ڕۆژئاوا توانیویانە سیاسەتێکی عەقڵانی بکەن لەسەر ئاستی هەرێمی و نێودەو لەتی بەشێوەیەك کە کاریگەریەکانی ووڵاتێکی زلهێزی وەك تورکیا لە سەر خۆیان کەمبکەنەوە و سەرنجی ووڵاتە زلهێزەکانی جیهان بە شێوەیەك بەلای خۆیاندا رابکێشن کەبکەونە کێبڕکێ لە ناردنی هاوکاری سەربازی و مرۆی بۆیان.

لەم دوایەدا بە شێوەیەکی ئاشکرا وویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بە بەرچاوی هەموو جیهانەوە ووێنە و ڤیدۆی ئەو تانکو زرێپۆشانەی بڵاو کردەوە کە پێشکەی یەکینەکانی پاراستنی گەل (یەپەگە)ی کردن ، بە ئاشکرا ناوی یەپەگەی وە ك یەکێك لە و هێزانە هێنا کە بەشێوەیەك راستەوخۆ یارمەتیمان دەدەن ئەمە لە کاتێکدا بوو کە پێشتر یەپەگە هاوکاری وەردەگرت لە چوار چێوەی هێزەکانی سوریای دیموکرات .

پشتیوانی سەربازی ئەمریکا بۆ یەپەگە دەکرێت وەك سەرەتایەکی گرنگ بێت بۆ کوردانی ڕۆژئاوا کە لە ئایندەدا هاوپەیمانی لەسەر ئاستی سیاسی لێبکەوتەوە لە نێوان کوردانی ڕۆژئاوا و ئەمریکا و ئەو خۆبەڕێوە بردنەی کوردانیش قبوڵبکرێت لەسەر ئاستی سیاسەتی

وویلایەتە یەکرگتووەکانی ئەمریکا.
ئەمریکا لە رێگەی ئەم هاوکاریەوە ئەو پەیامەی بە تورکیا دا کە دەستوەردانی تورکیا قبولکراو نیە لەناوخاکی سوریا و ئەوان پشتگیری کوردەکان دەکەن.
ئەو کاریگەریەی کە یەپەگە لە ئۆپراسیۆنی تورەی فورات نواندی نیشانی جیهانی دا کە ئەوان تەنها هێزێکی کوردی زرگار کەر نین پەیوەست بن بە سنورو جوگرافیای خۆیانەوە بەڵکو ئەوان هێزێگی رزگار کەری مرۆین و شەری تیرۆر دەکەن لەدەرەوەی سنورەکانی خۆیان.

یەپەگە هێزێکی قبوڵکراوە لە لایەن ئەمریکا و ئەوروپاوە چونکە ئەو ناوچانەی کە رزگای دەکەن نامێننەوە تیایدا بەڵکو بۆ خەڵکی ناوچەکەی جێدەیەڵن کە خۆیان حوکمی خۆیان بکەن کە ئەمەش فۆرمێکی نوێی حکومرانی کردنیە کە بە خۆبەرێوە بەری دیموکراتی ناسراوە.

تورکیا نیگەرانە لەهاوکاریەکانی ئەمریکا بۆ یەپەگە چونکە بەتێك چوونی بارودۆخی سوریا تورکیا مەلەفێکی تایبەتی کردبوویەوە لە سەر ئاستی هەرێمی و نێو دەوڵەتی تایبەت بەناساندنی یەپەگە وەك هێزێکی تیرۆرستی بەڵام یارمەتیەکانی ئەمریکا بەشێوەیەکی راستەوخۆ بۆیەپەگە ئەو مەلەفەی تورکیای بەرەو شکست هێنان بردو ئەو پەیامەی بە حکومەتی تورکیا دا کە ئەمریکا وەك دۆستێك تەماشای یەپەگە دەکات.

خوا وەک زیندانەوان ... کۆستیکا براداتان ... لە ئینگلیزییەوە: نەبەز سەمەد

زۆرینەی کات ڕوانگەی مەر لە دیالۆگی ئاسوودەییدا ئیسکاتۆلۆگییە، بەڵام نەک هەموو کات. هەندێ کات مەری ئیسکاتۆلۆگ ڕێگە بۆ مەری فەیلەسوف دەدا، بۆ گۆڕانێکی لەناکاوی تۆن و شێواز، تەنانەت لە نووسینی دەقیشدا، هەروەها زیادکردنی تەوسبێژی، گاڵتە و گەپ، کە مەری پێ دەناسرێتەوە. یەکێک لەو ساتانە لە بەشی سێیەمدا هەیە، کاتێک مەر هزرەکەی ”جیهان وەک زیندان” دەناسێنێ. بەجەختییەوە

ئەزموونی خۆی لە تاوەرەکەدا، مەر نابزوێنێ بۆ ئەو هزرەکەیە کە بە ماوەیەکی زۆر لەگەڵ مەردا بووە.

پتر لە دەیەیەک پێشتر، کاتێک مەر ئیشی لەسەر کتێبی دوا چوار شتەکان دەکرد، مەر پێشتر یاری لەگەڵ دەکرد: ”لەبارەی ئەو شتەوە کە ئێمە لەبارەیەوە زۆر جەختین، پیر و گەنجە، ژن و پیاوە، دەوڵەمەند و هەژارە، شازادە و گەدایە، هەموو ئەو کاتەی ئێمە لەم جیهانەدا دەژین، ئێمە تەنیا زیندانیکراوین، بێگومان لەنێو زیندانێکداین، کە هیچ مرۆڤێک توانای لە دەربازبوونی نییە” (More 1931: I، 447). تەنانەت زووتریش، ئەو جیهانەی کە لە کتێبی یۆتۆپیا (١٥١٦)دا وێنای کردووە، زۆر بەڕوونی سزای داگیرکردن بیری خوێنەر دەهێنێتەوە. لە سیستەم و ڕێکخستنەکانی شارە ئیدیالەکەوە بۆ ژیانی قورس ڕێکخراوی هاووڵاتییەکانی، تا لەبەرکردنی یەکپۆشاکی و پێویستبوونی هەڵگرتنی مۆڵەتپێدان کاتێک گەشت دەکەن، هەتاکو نەبوونی خەمەندەتی و ژیانی تایبەتمەند و چاودێریکردن لە هەموو شوێنێک، بە کەمی پەیوەندی بە جیهانی دەرەوە و سزادان بۆ هەر هەوڵێکی ڕاکردن_ هەموو شتێك لەنێو یۆتۆپیادا وێنەی زیندانێکی گەورە دەنێتە هەشەوە.

هەرچەندە، خودی هزرەکەکە بەتەواوی هی مەر نییە. ئەم هزرەکەیە بەبەردەوامی لەنێو مێژووی فەلسەفەی خۆرئاوادا لایەنی کەم لەکاتی پلاتۆنەوە لەڕەڕە و لەوێ خۆی دیارەهێناوە. لە وێنانەدنی فەلسەفەی پلاتۆنیدا مەتافەرەکە _لە شێوەی زیندانێکی تەواو، ئەشکەوت، یان تابووت_ ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕێ. بۆ پلاتۆن و پەیڕەوانی ژیانی ئێمە لەسەر زەوی هیچیدی نییە جگەلە زیندانیبوون، هەروەها بۆ گنۆستیکەکانیش. تەنانەت لە کتێبی دڵنەواییی فەلسەفەدا بۆسیەس لە هەندێ پنتدا لەبارەی ”زیندانی زەمینی” ڕۆحەوە دەئاخڤێ (Boethius 2012: 59). هەرچەندە، لە کتێبی دیالۆگی ئاسوودەییدا، مەر بیرەکە بە توندترین شێوەی خۆی دەگەیەنێ. ئەنجامەکەی دووبارە چێکردنەوەی مەتافەرە کۆنەکەیە، هەروەها تێگەیشتن لەوە کە هیچیدی تەنیا ڕەوانبێژییەکی ڕووت نییە، بەڵکو دیارەهێنەرەوەیە، ئەگەر خراپیش بێ، وەک ڕوانگەیەکی فەلسەفیی بۆ خودی دەخی مرۆڤ.

دەسپێکردنی مەر بەم بابەتە لەوە دەچێ کاریگەری ئازادبوونی لەسەر ئەو هەبووبێ: ئێمە زیاد لە جارێك، تێدەگەین، کە مەر هیچیدی زیندانیکراوێکی ترساو نییە، بەڵکو فەیلەسوفێکە لەسەر ئیش. وەکو هەر فەیلەسوفێکی باش و بە توانا بۆ ئەفراندن، یەکەم کاردانەوەی مەر بۆ ئەوەی دەیبینێ لە دەوروبەریدا کردارێکی توندی

ڕاقکردنەوەیە: ئەم جیهانە ئەوە نییە، کە بە ئێمە دەردەکەوێ. پاشان، دووەم کرداری مۆر جیهان_چێکردنە: با ئەم جیهانە بکەین بە زیندان. ئەوجا لێرەوە مۆر هەموو شتەکان بونیاددەنێ. سەرەڕای ئەو گۆڕانکارییانەی پێشوو، مۆر بابەتەکە بە پێکهاتەیەکی دی ترش و خوێ دەکا: خوا زیندانەوانی_بەرپرسیار، ئەو یەکەی جەخت دەکاتەوە شوێنەکە بە نەرمی بەڕێوەدەچێ و لە هەموو کاتێکدا سیستەم پارێزراوە.

لە دیالۆگی ئاسوودەییدا خوا لەژێر چەند ناوێکدا دەردەکەوێ: وەک پزیشک، باوکە خۆشەویست، تەنانەت لە پەنتێکدا وەکو سەرەمر (مریشکە داکانە)ی بەمشور دەردەکەوێ، بەڵام ئەم بەڵگە کۆنکرێتییە زۆر دیار و سەرنجڕاکێشە. کاتێک تۆ ئەم لاپەڕانە دەخوێنیتەوە، ئەوا تۆ ناتوانی یارمەتی بیستن بدەی، لە شوێنێک لە باکگراوندا، پێکەنینێکی گاڵتەجاڕانە و بە ئاستەم کۆنترۆڵکراوی نووسەری یۆتۆپیا دەبیستی. مۆر لێرەدا دووبارە، یەکێکە لە تەوسبێژە گەورەکانی سەردەمی خۆی. لەوە دەچێ مۆر تاکو ئێستا "ئاسوودە بووبێ" کە ڕێگەی بەخۆی داوە جار جار کرداری دادی هێنەرییانە بنوێنێ، وەکو خستنە زیندانی خودی هێنەری هەشتەم. ئەو دەبێژێ، هێنەری تەنانەت "گەورەترین پاشا نییە لەسەر زەوی،" ئەو دەتوانرێ ئازادبکرێ و زۆری لە بکرێ "لەلایەن یاساکانی خواوە" بە بەسەربردنی سزاکەی لە زیندانی ئەو جیهانەدا، "کە هیچ مرۆڤێک ناتوانێ خۆی لە دەربازبکا" (More 1965: 200).

لەکاتی زیندانییەکەی خودی مۆردا کە بەدەگمەن فۆرمێکی سزادان بوو. بەڵکو بەشێوەیەکی سەرەکی شوێنێک بوو کە تێیدا خەڵک دەستبەسەر دەکران، بە ماوەیەکی کەم یان زۆر، پێش دادگاییکردن یان لەکاتی چاوەڕوانی سزاکەیدا، کە بەزۆری سزای مەرگ بوو، تەنانەت بە تاوانە ناگرنگەکانیش. گەرەکە ئەوە لە هۆشماندا بێ کاتێک لە هزرەکەی مۆر "جیهان وەک زیندان" ڕادەمێنین. داخۆ ئەو بەڕاستی مەبەستی لەو هزرەکەیە چییە؟ بەهۆی تاوانە یەکەمینەکەمانەوە، لە هەرە سەرەتای هاتنە جیهانمانەوە، ئێمە ئۆتۆماتیکی بە مەرگ سزادراوین. خوا سزاکەی دەرکردووە (لەوانەیە، خواکەی مۆر بەڕێنەکی سیانەکی هەبێ: دادیار، زیندانەوان، و هەڵواسەر): مرۆڤ لەتەک هاتنە جیهانییەوە "جیهانی دەرەوەی منداڵدانی دایک" خوا "ئەوانی بە مەرگ سزاداوە، بەهۆی سزادان و بڕیاردانی خواوە لەبارەی یەکەمین تاوان کە مرۆڤان لەتەک خۆیاندا هەڵیان گرتووە، کە تاوانەکە دەگەڕێتەوە بۆ گەندەڵبوونی ئادەم، باوکی یەکەمینی مرۆڤایەتی." بە هەستیارێتی

مۆدێرن ئەو چەشنە ڕوانینە لە دۆخی مرۆڤ وەکو ستەمکاری دەردەکەوێ، ئەگەر بەڕوونی سادیستیک/ئەویدی ئازاردەر نەبێ، بەڵام لە وێناندنی فەلسەفەیی و تیۆلۆگیی پێناسەی مۆر بۆ جیهان، هیچ شتێکی نائاسایی تێدا نییە.

لە پشتی زمانی یەکەم تاوان و نەفرەتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا، لەم تێکستەدا تێگەیشتنێکی گرنگ و نەمر بوونی هەیە: ئێمە بۆ مردن زایێندراوین. ئەمڕۆ ئێمە دەبێژین ”سەرجەم مرۆڤان بمرن،” ئەمە بەتایبەتی وەک ستەمکاری کاریگەری لەسەر ئێمە نانوێنێ، بەڵکو ئەوە تەنیا ڕێگەیەکی دیکەی دەربڕینە لەگەڵ مۆر دەبێژین مرۆڤ لە ”یەکەم هاتنە نێو بوونەوە، مەرگ وەک نادۆستێک دەردەکەوێ و ڕووەو مرۆڤ دەڕوانێ و چاوەڕێی قەرزدانەوەکەی دەکا” (More 1965: 199–201). گرنگ نییە چۆنی لێ دەڕوانی، بوون بە مرۆڤ واتا چوونە ژێر باری سزای مەرگ، جا زوو یان درەنگ.

ڕەنگە تۆ بڵێی ”باشە، بەڵام بۆچی ئێمە پێویستمان بە زیندانەوان هەیە؟ داخۆ زیندان خۆی تەواو خراپ نییە، لێگەڕێ بە تەنیا سزای مەرگ بدرێین؟” مۆر وەها وەڵامی ئەو پرسیارە دەداتەوە، زیندانەوان تەنیا بۆ یارمەتی لێرەیە. ئاخر زیندانەوان دەتوانێ یارمەتیمان بدا و ئاسوودەییمان پێببەخشێ بەدرێژایی ڕێگەکە، هەروەها چاوەڕوانییەکەمان پتر لێبوردە بکا. خوا ئەو یەکەیە کە ”بەرپرسیارە” _ بۆ مۆر هیچ شتێک ناشێ لەوە خراپتر بێ جیهانێک تێیدا هیچ یەکێک بەرپرسیار نەبێ. لەم شوێنە خراپ و ناخۆشەدا، کە ناتوانین پشت بە هیچ شتێک ببەستین و متمانە بە هیچ یەکێک بکەین، مۆر پێشنیازی ئەوە دەکا، تەنیا زیندانەوانی بەرپرسیار هەیە کە ئێمە هەمیشە دەتوانین هانای بۆ بەرین. ئاخر خوا، ”زیندانەوانی بەرپرسیار، وەکو گۆتم، لەم زیندانە فراوانەی جیهاندا، نە ستەمکارە و نە چاوچنۆک.” ئەمە گرنگە، چونکە کاتێک سزاکە جێبەجێدەکرێ، و زیندانەوان ئیشی هەڵواسەر دەکا، ئەوا ئێمە دەتوانین هیوای مەرگێکی ئاسان بخوازین.

لێرەدا شتێکی سەیر لەئارادایە، ترسانێکی جوان لەبارەی ”زیندانە گەورەکەی سەرجەم ئەو زەویە،” کە تێیدا ”زیندانەوانی بەرپرسیار … خوایە” (More 1965: 201–4). مێتافۆرەکەی مۆر بەهێزە، و ڕوانگەکەی مۆر، گەرەکە ئێمە ڕێگەی بدەین، دلێر و لەبیرنەکراوە. سەرەڕای ئەمەش، لەناکاو جیهانێکی تووڕەی هاوشێوە بەبەردەوامی سەیری ئێمە دەکا، کاتێک ئێمە بۆ ماوەیەکی زۆر بیر لە تابلۆکانی یەکێک لە هاوسەردەمەکانی مۆر دەکەینەوە: هێرۆنیموس بۆش (١٤٥٠_١٥١٦).

هەروەکو بۆش، مۆر دیاری□□کی هەیە_ئەگەر دیاری بێ_ ڕوانین لە ڕیالێتی لەنێو سەرجەم ستەمکاری□□ک□یدا. ئەو بە شتێکی تازەوە نەهاتووە، بەڵکو تەنیا نیشانەکردنەوەی ئەو شتە کە پێشتر لێرەبوونی هەبووە: بەڕێی هەڵبژاردنی یەک باس لێرە و زۆر جەختکردنەوە لەسەر یەکێکی دی لەوێ_هەروەها بەگشتی نزمنرخاندنی هەموو جدیەتیەکەی_ تۆماس مۆر جیهان وەک نواندنگەی ئەبسۆرد ئاشکرا دەکا. (هاوسەردەمانی مۆر بەزۆری تێبینی ئەوەیان کردبوو کە مۆر ژیانی خۆی بەشێوەیەک دەژیێنێ وەکو ئەوەی لە نواندنگە بێ). مۆر شۆکمان دەکا وەک مەبەستیەتی: نە زیندانی بوونەکەی و نە سزای مەرگەکەی گۆڕان بەو نادن. ئەو مکووڕە لەسەر ئەوەی کە بە پێکەنینەوە جیهان بەجێبهێڵێ.

سەرەڕای ئەوەش ئەمە هەموو یاری□ □□وانبێژییەکان نییە. کاتێک شۆکەکە گەیشت، مۆر بەوردی باسی ڕوانگەی خۆی کرد، کە پەرەدەسەنێتە نێو ئاڵۆزییەوە. ئەو زیندانەی کە ئێمە تێیدا دەژین، لە ڕاستیدا لە دەرەوەی جیهان نییە: زیندانەکە سروشتی مرۆڤ خۆیەتی. ئەوەی ئێمە بە زیندانیکراوی دەهێڵێتەوە ئەوەیە کە ئەو ڕۆژانە ڕەنگە ئێمە پێی ب□□□ین "ک□تاییەکەمان." دیوارەکانی زیندانەکە دیار نین، دیواری جیهانی، بەڵکو نوقسانی فیزیکی، بیۆلۆگی، و ئۆنتۆلۆگییەکانی خۆمانن. خوا بەڕاستی پاسەوانی "زیندان"ەکە نییە، چەک لەناو دەست، یەکپۆش، بەڵکو ئەو تەنیا جیهانی بەو شێوەیە ڕێکخستووە کە خۆی کردوو□تی، هەروەها خودی پاسەوانەکانی زیندانەکەش، وەکو لەوێدا:

ئەم زیندانە هەروەها زۆر جەختە و زۆر بە ناڕوونی بونیادنراوە، هەرچەندە دەروازەکانی بە هەموو لایەکدا دەکرێنەوە بەبێ بوونی هیچ دیوارێک لەنێو ئەو جیهانەدا، لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە هەرگیز هێندە دوور نەبووینە لەنێو ئەو جیهانەدا، ئێمە هەرگیز ڕێگەی دەربازبوون و چوونە دەرەوەمان نەدۆزییەوە. لەبەر ئەوە خوا پێویستی بەوە نییە ئێمە ببەستێتەوە و نەهێڵێ بڕۆین، نە پێویستی بەوەیە ترسی هەڵاتنمان لێ بنیشێ. (More 1965: 204).

توخمێکی ڕوونی گاڵتەجاری گەردوون بوونی هەیە (لێرەدا ئێمە لە هەموو شوێنێک زیاتر بەبەرزی گوێمان لە پێکەنینە بێڕێزییەکەی مۆر دەبێ) لەو ڕوانینەی مرۆڤ وەک سزادراوی داگیرکراوێکی گەردوونی. داخراو لە ناوەوە، ئێمە بچوکترین زانینمان لەبارەی چیەتی دۆخی ڕاستقینەی خۆمانەوە نییە. ئێمە نەک تەنیا ناحەزین، هەروەها لە ئاست ناحەزییەکەماندا کوێریشین. لەبری پرۆتێستکردن یان یاخیبوون،

لە ئاهەنگەکاندا سەما و گۆرانی دەڵێین. مۆر دەبێژێ "لەسەرووی ئەو زیندانەوە کە بونیادمان ناوە"، ئێمە زیندانەکەمان "بە زێڕ ڕووپۆش دەکەین و جوانی دەکەین." لەم "زیندانەدا، ئەوان کڕین و فرۆشتن دەکەن؛ لەم زیندانەدا ئەوان بۆڵەبۆڵ و لۆمەی یەکدی دەکەن؛ لەم زیندانەدا، پێکەوە شەڕ دەکەن و یەکدی کۆنتڕۆڵ دەکەن، لەم زیندانەدا، زار هەڵدەدەن؛ لەم زیندانەدا یاری کاغەز دەکەن؛ لەم زیندانەدا، پایپ دەکێشن و چێژوەردەگرن؛ لەم زیندانەدا، سەمادەکەن و گۆرانی دەڵێن" (More 1965: 204). هەندێ جار تێکستەکەی مۆڕ وەکو دەستنووسی تابلۆکانی بۆش (Bosch) دەخوێندرێتەوە.

کوشتنی دەق لەپێناو لێدانی نووسەردا … حەمە مەنتك

ئەمە دووەم جارمە لەبارەی نووسینە بەناو ڕەخنەییەکانی گۆڤاری شیعر دەنووسم، ئەم گۆڤارە یەکێکە لە گۆڤارە هەرە باشەکان، ب□ام بەداخەوە ئەو نووسینانەی بەناوی ڕەخنەی شیعرەوە لە بارەی شاعیرانی کوردەوە (نەك دەقی شیعرەکانیان!) دەنووسرێت، سەنگی ئەم گۆڤارە دەهێنێتە خوارەوە. دەمەوێ بڵێم دوای سێ ژمارە لەم گۆڤارە پارادۆکسێک لەنێوان مانیفێستەکەی و شێوازی نووسین لەبارەی شیعری کوردییەوە هەیە. تەنانەت لەنێوان ئەو توێژینەوە وەرگێڕدراوانەی لەوێدا بڵاودەکرێنەوە لەگەڵ شێوازی نووسینی نووسەرە کوردەکان ئاسمان و ڕێسمان جوایەزیان هەیە.

بە بڕوای من ئەم پارادکسی ئیشکردنە بۆ دوو هۆکار دەگەڕێتەوە، یەکیان دیسان جەختی لەسەر دەکەمەوە نەبوونی مێتۆدێکی دیاریکراوە بۆ نووسینی ڕەخنەیی (مێتۆدی زانستی بۆ ڕەخنە دەنا شێوازی ئەوانیش جۆرێک لە مێتۆد□، ب□ام ناچێتە خانەی مێتۆدە ڕەخنەییەکانەوە)، دووەم ئەم برادەرانە هێندەی مەبەستیان بڵێن ئەو شاعیرانەی لە کن خوێنەری کورد جێی باسن (جا بە هۆی دەقی باشەوە بێت، یان هۆکاری دیکە) ئەوان ڕەخنەی لێ دەگرن، بە واتایەکی دیکە دەیانەوێ بڵێن ئەها لەم گۆڤارەدا ڕەخنەی شاعیران دەکەین. من لەمەدا حەقیان پێدەدەم، بەڵێ هێندەی ئەوانە مەبەستیانە لەبارەی شاعیرەکانەوە

قسە بکەن، هەندە مەبەستیان نییە لەبارەی دەقی شیعری شاعیرەکان قسە بکەن. ئەمەیش لە سەردەمی فۆرمالیستەکانەوە باوی نەماوە.

لەلایەکی دیکەوە منیش دەمەوێ مۆدێلێکی دیکەی ڕەخنە، کە ڕەخنەی ڕەخنەیە بهێنمە ناو کاری توێژینەوەی کوردییەوە. ڕەنگە پێشتر بە شێوازی دیکە ئەمە کرابێت. بۆ نموونە کاتێك نووسەرێک لەبارەی شیعری شاعیرێکەوە، یان نووسینی نووسەرێکەوە نووسینێکی نووسیبێت، ئەو شاعیرە، یان نووسەرە هاتووە وەرامی داوەتەوە و قسەی لەبارەی نووسینەکەی کابرا کردوە. ئەمە ناچێتە خانەی کاری ڕەخنەی ڕەخنە، چونکە هەندەی ئامانج لێدانی کەسەکە بووە، هەندە قسەکردن نەبووە لەبارەی نووسینەکە. واتە بە شێوەیەکی زانستیانە نەبووە.

من دەمەوێ بە شێوەیەکی دیکە کار بکەم، ئەویش بەراوردی نووسینە ڕەخنەییەکە و دەقەکان بکەم، ئەویش بە ئامانجی دەرخستنی بنەماکانی زمان و ڕەخنە و کەرەسەکانی ڕاڤەکردن، بەڵام بەبێ ئەوەی کارەکەم بە کەسی ڕەخنەگرە و شاعیرەوە هەبێت، من لەناو نووسینە ڕەخنەییە و دەقەکەدا کار دەکەم، چونکە ئەمە جەنگ و سەنگەرگرتن نییە لە یەکدی، هەندەی سەرلەنوێ ڕێکخستنەوەی ڕەخنەی ئەدەبییە. هاوکات هەڵوەشانەوەی نووسینی ڕەخنەییە بۆ ئەوەی هەموو ئەو کاریگەرییە لاوەکیانەی وەکوو ئایدیۆلۆجیا و باوەڕ کۆمەڵایەتی و سیاسیانەی ڕەخنەگر وەکوو پێوەرێک بۆ هەڵسەنگاندنی دەق پەنای وەبەر بردوون دەربخات.

لەلایەکی دیکە دەبێتە هۆکارێك بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی هووشیاریی خوێنەر، ئەویش لە پێناو ئەوەی خوێنەر یەکڕاست نەکەوێتە بەر کاریگەری بۆچوونەکانی ڕەخنەگر، بەڵکوو ئەو بۆچوونانە هەڵسەنگێنێ و لێکدانەوەیان بۆ بکات. بەمەیش پێوەندییەکی تازە لەنێوان خوێنەر و دەق و ئەو نووسینە ڕەخنەییەی لەبارەی دەقەکەوە نووسراوە، دروست دەکات. لێرەدا لەبارەی هەرسێ نووسینی: (شیعر و یاخیبوونی ساختە)ی "ئارام سدیق"، (سەردەمی نەهامەتی و پاشەکشەی شیعر لای بەڕۆژ ئاکرەیی)ی "پشتیوان عەلی" و (شاعیری پۆزەتیڤ)ی "زانیار محەمەد" بدوێم و ڕەخنەی خۆم لە نووسینەکانیان بنووسم، بە ئامانجی سەرخستنی مێتۆدی ڕەخنەی ڕەخنە.

یەکێک لە بنەماکانی ڕەخنەی ئەدەبی (بە هەموو ژانرەکانییەوە) نابێت نووسینەکە بۆچوونی ڕەها و گردەبەی تێدا بێت، چونکە ئەمە لە بڕیار دەچێت، لە ڕەخنەی ئەدەبیشدا بڕیاردان جێی نابێتەوە. ڕەخنە شوێنێك نییە بۆ دادگەیی دەقی شاعیران و نووسەران، بەڵکوو شوێنێکە

ب□ □اق□کردن و کردنەوەی کۆدەکانی دەق. ڕەخنەی گردەبڕ ((جۆرە ڕەخنەیەکە پێشتر بڕیاری لەسەردراوە.))١ ئەم شێوازە لە ڕەخنەیە، کێشە بۆ نووسەرەکەی دروست دەکات، چونکە تووشی پارادۆکسی لەگەڵ نووسینەکانی پێشتر و بۆچوونەکانی پێشتری دەکات.

بۆ نموونە لە نووسینەکەی “ئارام سدیق”دا بۆچوونی لەبارەی زۆربەی شیعری کوردی وەها یە: ((ئەزموونی بەشی هەرە زۆری شاعیرانی کورد ئەوەمان پێدەڵێت، کە شیعر وێنەگرتنی دونیا و دیاردەکانە و لاواندنەوەی کارەساتەکانە. ئەگەر هەوڵی کەم و تاقانە و هەندێجار شەرمنانە هەبێت بۆ یاخیبوون و تێپەڕاندنی دۆخی باو، ئەوا هەوڵی شەرمنانە و ناکاریگەر و نابەردەوامن و لە خالێکدا دەگەنە کۆتایی و پەشیمانبوونەوە.))٢ هاوکات دەڵێت: ((یەکێك لە کێشەکانی شیعری کوردی بە درێژایی مێژوووەکەی تەقدیسکردن و ستایشکردنی بووە، کە ئەمەش بووەتە هۆی ئەوەی قەبارەی ڕاستەقینەی بە نادیاری بمێنێتەوە. بە درێژایی ئەم مێژوووە خوێندنەوەی ڕەخنەیی ئەزموونەکانی شیعری کوردی نەکراوە لە ئەحمەدی خانی و نالییەوە تا دەگاتە شیعری دوای ڕاپەڕین، هیچ ئەزموونێکی شیعری، ڕووبەڕووی پرسیاری فیکری نەکراوەتەوە و تەنانەت لە سیاقی خۆشیدا نەخوێندراوەتەوە.))٣ ئەم بڕیارە گردەبڕەی نووسەر، پارادۆکسە لەگەڵ کۆی نووسینەکانی خۆی لەبارەی شیعری کوردییەوە.

من تەنێ لە سایتی دەنگەکان نێزیك بە بیست نووسینی “ئارام سدیق”م لەبارەی شیعر و ئەزموونی شاعیرانی کورد سەیرکردن، لە کۆی ئەو نووسینانەشدا پەسنی شیعر و شاعیریەتی هەمووویانی داوە.٤ ئەم پارادۆکسەی نووسەر لە بۆچوون دەربڕین بۆ کێشەی نەبوونی مێتۆد و کۆنکرێتنەبوونی نووسین د□گ□□ت□وە. هاوکات بەڵگەی ئەو□ی ت□نێ بۆ ئەوەی بڵێن ڕەخنەمان هەیە لەبارەی ئەزموونی شیعری فڵانەوە، واتە نووسینەکان بە مەبەستی توێژینەوە و ڕەخنەی شیعری نەنووسراون، بەڵکوو پێشتر بڕیاریان لەبارەوە دراوە.

کەواتە “ئارام سدیق” لەنێوان دوو بەدارش ماوەتەوە، لەلایەك لە ساڵانی پێشتر پەسنی شیعر و شاعیرانی کورد دەدات و لەلایەکی دیکەوە ڕەخنەی ئەوەی لە شیعری شاعیرانی کورد هەیە، کە یاخی نەبوونە، ئەگەر تاقە دەنگێکیش هەبووبێت ئەوا کاریگەری نەبووە و لە شوێنێکدا کۆتایی هاتووە. کەواتە نووسەر کۆی نووسین و ڕایەکانی پێشتری ڕەتکردۆتەوە و ل□ی□ان پەشێمان بۆتەوە. ئەگەر گلەش لە ڕەخنەگران و نووسەران دەکات، کە تەقدیس و ستایشی شیعر و شاعیرانی کوردیان کردوە، ئەوا خۆی یەکێکە لە کاریگەرترین ئەو

کارەکتەرانەی، کە بەرهەمهێنەری ئەم تەقدیسکردنەیە، کەم کەس هێندەی "ئارام سدیق" پەسنی شیعر و شاعیرانی پێش ڕاپەڕین و دوای ڕاپەڕینی داوە. کەی نووسینەکانی لەم بارەوە باشترین گەواهین.

ئاخر نووسینەکانی بەشێکن لە بەرهەمهێنانی ئەم تەقدیسکردنە، کەم شیعر و شاعیری دوای ڕاپەڕین هەیە، نووسینەکانی ئەم نووسەرە ستایشی شیعر و شاعیرێتیان نەکردبێت، لەو ژمارەی سەرەوە باسم کرد، هەموویان بە دەنگی نوێ و تەنانەت هەندێکیان بە داهێنەر و هەندێکی دیکەیان بە خۆجوداکەرەوە وەکوو دەنگێکی نوێ هەژمار دەکات. کەواتە منی خوێنەر مافی خۆمە گومان بکەم، جا گومان لە نووسینەکانی پێشتری بێت، یان ئەم نووسین و بۆچوونەی ئێستای، چونکە ئەم بۆچوونەی کەی بۆچوون و نووسینەکانی پێشتری خۆی ڕەت دەکاتەوە. ئەمەیە ڕەخنەی پێشتر بڕیار لەسەر دراو، نەك ڕەخنەیەك پاڵپشت بە مەعریفە و بیرکردنەوەی قووڵ.

"پشتیوان عەلی" لە نووسینەکەیدا (سەردەمی نەهامەتی و پاشەکشەی شیعر لای بەڕێز ئاکرەیی)دا نیوەی نووسینەکەی کورتکردنەوەی ئەزموونی شاعیرە لە یەك دێڕ (پەنا دەبەینە بەر بیرەوەی)، دیسان دەیڵێمەوە لە ڕەخنەی ئەدەبییدا نابێت کەی ڕەخنەکەت لە یەك دێڕدا کورت بکەیتەوە، ئاخر ئەدی کەی تێکستەکە؟ دەق بە زمان دەنووسرێت، ناکرێت زمانیش لە سیاقی بەکارهێنانی دەقەکەدا دابڕێت.

ئەم نووسەرە هەمان قسەکانی "زانیار محەمەد" لە وتاری (گوللە ساختەکان بۆ جوانکردنی کۆیلەیەتی) لەبارەی چەمکی بیرەوەری لە شیعردا پاتە دەکاتەوە، کە بقەیە نابێ شاعیر بە یادەوەری بگەڕێتەوە، بەڵکوو دەبێ باسی داهاتوو بکات. دەنووسێت: ((بەڵام شاعیران بۆ دەبێت بگەڕێنەوە بۆ دواوە، خۆ ئەوان خولقێنەرن؟ شاعیر داوامان لێ دەکات بگەڕێینەوە بۆ یادەوەریمان، ئایا ڕابردوو ئەگەرێکی تری تیایە تاقینەکرابێتەوە؟ دەبێت تاقیکرابێتەوە، دەنا چۆن دەبێتە یادەوەری، لە کاتێکدا ئێمە لەگەڵ چرکەساتەکەدا نەژیابین.))5 نووسەر گلەی ئەوە دەکات، یادەوەری لە سەردەمی نەهامەتیدا کەمەکمان ناکات، نابێت بە یادەوەری بگەڕێینەوە، چونکە تاقیکراوەتەوە. کەچی پێشتر "پشتیوان عەلی" بە نووسینی شیعرێک بە ڕابردوو گەڕاوەتەوە، ئەویش لە شیعری (کراسی خوێناوی، نەوان من و براکانم بوو)، لەم شیعرەدا سوود لە ژیان و سەردەمی میسرییەکەنەکان بۆ داڕشتنی تەمەی شیعرەکەی وەردەگرێت.

پێش ئەو شاعیرێکی دیکەی کورد کاری لەبارەی داڕشتنی تەمەی شیعر بە سوود وەرگرتن لە مێژوو و ڕابردوو کردوە، ئەویش "شاڵاو حەبیبە"یە لە پڕۆژەی (میسرناسیی نوێ، کتێبی سەرلەبەری کۆیلەکان)ە، کە بەشێکی زۆری لە ژمارە (٣٥٨)ی پاشکۆی (ڕەخنەی چاودێر) لە ڕێکەوتی (٢٢/٤/٢٠١٣)دا بڵاوکردۆتەوە. ئایا گەڕانەوەی "پشتیوان عەلی" لەم شیعرەی سەروەیدا، کە ئاماژم بۆ کرد، گەڕانەوە نییە بۆ شیعری شاعیرێکی دیکە؟ بە واتایەکی دیکە گەڕانەوە نییە بۆ شیعر، تاکوو لاپەڕەی پێ ڕەش بکاتەوە؟ لەوەش گەڕێ، ئایا میسرییە کۆنەکان ڕابردوو نین؟ بە واتایەکی دیکە ئەوان یادەوەری نین؟ کەواتە نابێت بۆ هیچ شتێکی بەر لە خۆمان بگەڕێینەوە.

هاوکات دەڵێت دەبێت شاعیر سەردەمی نەهامەتی تێپەڕێنێ، چونکە بوونمان لە مەترسیدایە، بەڵام "پشتیوان عەلی" لە شیعرێکی خۆیدا، لە سەردەمی نەهامەتیدا خۆی تەسلیم بە مردن دەکات، نایەوێت ئەو سەردەمە تێپەڕێنێ، کە مەترسییە بۆ سەر بوونی. لە کتێبی شیعری (بەیانییەك بیرم دەچێتەوە ژیان هەیە)، دەڵێت:

وەك گەڵا دەردێکم نییە
وەك عەرعەر نابمە باڵا
وەك شەپۆل ناتوانم بژیم
ئەوە منم وەك تەرزەم
لەگەڵ خۆری دەستلێدان و بەرکەوتنا
هەر فریای بوون بە ئاونگ و ژماردنی مردنەکانی خۆم دەکەم

ئەگەر بە هەمان ئەو مێتۆدە سادەیەی ئەو بۆ ڕەخنەگرتن لە "بەڕۆژ ئاکرەیی" (نەك دەقە شیعرەکانی) بپەیڤم، "پشتیوان عەلی" نەیتوانیوە سەردەمی نەهامەتی تێپەڕێنێ، بەڵکوو خۆی تەسلیم بە سەردەمەکە کردوە، ئەوەتا ناتوانێ باڵای وەکوو عەرعەر لێ بکات، ناتوانێ ببێ بە شەپۆل، بەڵکوو چۆن تەرزە لەبەر هەتاو دەبێتە ئاونگ و دەمرێت، ئەویش ئاوا دەمرێت. ئەی نووسەری چی بەم ئەزموونەی خۆی دەڵێت؟ خۆ هەموو بۆچوونەکانی ناو نووسینەکەی بەسەر دەقە شیعرییەکەی خۆیدا پراکتیك دەبێت.

سەیرە تاکوو ئێستایش ئەو بۆچوونە باوی هەبێت، کە لە ڕوانگەی شاعیرەوە، یان ژینگەی شاعیرەوە لە دەقی شیعری بنۆڕیت. بەبێ ئەوەی گرینگی بە فۆرم و وێنەی شیعری و شیعرییەت و فەزای دەق بدرێت. ئەمانە شیعر بە وتار، یان نووسینێکی سیاسی تێدەگەن؟! ڕاستە وتار و نووسینی سیاسی دەبێ لە ڕوانگەی کەسەکەوە سەیری بکرێت و ڕاڤە بکرێت. ئەوەی لەم نووسینانەدا کاری لەبارەوە کراوە، شێوازی

لێکدانەوە(تەفسیر) نەك توێژینەوە بۆ دەقی شیعری. بەمەیش تووشی فڕدانی هەندێک قسە دەبن، کە لە دەرەوەی سیاقی دەقەکەوە قسە دەکەن. ئەم لە دەرەوەی دەق قسەکردنە هێنانی چەمک و وشە و ڕستەیە لە دەرەوە و سەپاندنی بەسەر فەزا و دەلالەتی دەقەکە.

دەمەوێ بڵێم، ئەم نووسینانە لە ڕێی خەڵکانی دیکەوە بیردەکەنەوە، لەڕێی خەڵکانی دیکەوە قسە دەکەن، لە ڕێی قسەی خەڵکی دیکەوە خۆیان نمایش دەکەن، نووسینگەلی بەشن، بۆ؟ چۆن؟ توێژینەوەی ورد و زانستی، توێژینەوەی خاوەن مێتۆد، خاوەن بۆچوون و تیۆریای خۆیەتی، واتە خۆی دەپێیشێ و کۆدەکان دەکاتەوە، خۆی لایەنی تەکنیک و هونەری دەق دەدۆزێتەوە، پاشان بۆ پتەوکردنی بۆچوونەکەی، بۆ زیاتر سەلماندنی بۆچوونەکەی ڕستەیەك، یان چەند ڕستەیەك لە کتێبێك، یان بۆچوونی تیۆرزانێك و نووسەرێک دەهێنێتەوە.

لە نووسینەکەی "ئارام سدیق"دا ئەگەر بۆچوونەکانی "کامۆ" لەبارەی چەمکی یاخیبوونەوە دەربهێنین، تەنێ هەندێک ڕستەی سادە و پاتەی پێشتری لێ دەمێنێتەوە. ئەوەی لەسەرەوە ئاماژەمان پێدا، کە نووسینەکە باسی شیعری کوردی بە گردەبڕی دەکات، سەلماندمان چۆنە.
هاوکات دەنووسێت: ((ئەگەر بە پێی ئەم ڕوانینانە سەیری زۆرێک لە تێکستی شاعیرانی کورد بکەین، دەبینین، کە نە یاخیبوونی ڕاستەقینەن و نە شاعیرێکی ئەفرێنەر، بەڵکو زۆر جار بوونەتە پارێزەر و کۆیلەی سیستەم و بەرهەمهێنان و پەرەپێدانی جۆرێک لە موقەدەس، کە شیعر ناکۆکە لەگەڵ بوونی هەر موقەدەسێکدا.))٦ پاتەی دەکەمەوە، نووسەر لەو بیست نووسینەی لە سایتی دەنگەکان من بینیم هەموو شاعیرەکان بە دەنگی جوایەز و تەنانەت هەندێکیان بە داهێنەری گەورە لە قەڵەم دەدات.

دواتر ئەوەی زۆربەی شاعیرانی کورد پارێزەر و کۆیلەی سیستەمن، ئەم قسانە هی "زانیار محەمەد"ە لە نووسینی (گوللە ساختەکان بە جوانکردنی کۆیلەیەتی) لە ژمارە یەکی گۆڤاری شیعردا. پاشان لە نووسینەکەدا ئاماژە بەوە دەکات، ئەو ستایشنامانەی بە ئەزموونی "کەژاڵ ئەحمەد" نووسراون، لەبەر مێینەیەتی شاعیر بووە، ئەمەیش قسەکی سواو و پاتەبووەوەیە، پێش ئەم نووسینە لە زۆر نووسینی دیکە نووسراوە و تەنانەت ئەم قسەیە بەرانبەر کۆی ژنەشاعیرەکانی دیکەیش گوتراون، کە بەشێکی زۆری ڕاستی تێدایە. دواتر نووسینەکە کۆمەڵێ پێناسەی "کامۆ" لەبارەی چەمکی یاخیبوونەوە دەهێنێتەوە و لەبەر ڕۆشنایی ئەو پێناسانە باسی یاخیبوون دەکات.

بەڵام بەبێ ئەوەی پێناسەیەکی دیار و تۆکمەی نووسەر بە یاخیبوون بخوێنینەوە. هەموومان دەزانین یاخیبوون ڕەتکردنەوەی ئەو شتانەیە دەستوپێی تاك دەبەستنەوە، ئەمە پێناسەیەکی زۆر گشتیی یاخیبوونە. دواتر ئایا تەنێ "کامە" باسی یاخیبوونی کردوە؟ ئایا پێناسەکانی "کامە" پێناسەی تەواو و کامڵن بە ئەم چەمکە؟ نووسەر لە نووسینەکانی پێشتری لەبارەی شیعری شاعیران زۆر جەختی لە لایەنی شیعرییەت و هونەری دەق دەکردەوە، کەچی لێرەدا تەنی بە ئەوەی نیشانی بدات ئەو ڕەخنە لە ئەزموونێك دەگرێت تەنێ لێکدانەوەی بە شیعرەکان کردوە.

پێشتریش لە نووسەرێکی دیکەی ڕەخنەییمدا لەبارەی نووسینەکی "زانیار محەمەد" ئاماژەم بە سادەیی ڕاڤەکردن داوە. لەم نووسینانەدا هەمان شت پاتەبێتەوە. لە وتاری (سەردەمی نەهامەتی...)دا جودا لەوەی سەبەری وتاری (هەڵدێرین و تێڕوانەنەکی فەلسەفیانە)ی "د.محەمەد کەمال"ی بەسەرەوەیە، تەنێ واتای فەرهەنگی (قاموس) وشە و ڕستە شیعرییەکانی لێکداوەتەوە.
ئەمە بەڵگەیە لەسەر لێکدانەوەیی نەك ڕاڤەکردنی شیعرەکان. ئەگەر تەماشای لێکۆڵینەوەکەی "د.محەمەد کەمال" و "بەیان سەلمان" بکەین، ڕوون دەبێتەوە، ڕەخنە و توێژینەوە قسە فڕێدان نییە، بارکردنی وشە نییە، بەڵکوو کەشفکردنی واتای دووەمی وشەکانە، هەڵکۆڵینی شیعرە، دەبینین ئەوان لەناو شیعرەکانەوە واتا و مەدلوول دەردەهێنن. کاتێك "د.محەمەد" بەر وشەی (ئاگر) لە شیعرەکانی "هەڵدێرین" دەکەوێت، نایەت بنووسێت، ئەوە واتای ئاگرە، بەڵکوو مەدلوولی ئاگر لە ئەفسانەی یۆنانی دەدۆزێتەوە. "بەیان سەلمان" لە توێژینەوەکەی لەبارەی شیعرەکانی "ڕامبۆ" تەنێ خۆی بە لێکدانەوەی واتای وشە و ڕستەکان خەریك ناکات، بەڵکوو لایەنی فۆرمی شیعرەکانیش، کە شیعرەکان لە فۆرمی (سێینە و چوارینە)دان، هاوکات نایەت لە کوێی شیعرەکە یەك ڕستە، یان وشەیەك دەربهێنێ و کوێی واتا و مەدلوولی شیعرەکەی لەسەر هەڵچنێ. کەچی لە نووسینەکەی "پشتیوان عەلی"دا لە کوێ پێویستی بە سەلماندنی قسەکانی بووبێت، هاتووە نموونەیەکی بە هێناوەتەوە و تەنانەت بە ئاشکرا بۆچوونی خۆی بەسەر نموونەکەدا دەسەپێنێت.

بۆ نموونە کاتێك دەیەوێ باسی ئەوە بکات شاعیر چ ئینتیمایەکی سیاسی هەبووە و هەیە، یەك دێڕی شیعری دەهێنێتەوە (پێنا دەبەینە بەر بیرەوەری) ئەم دێڕە دەکاتە بەهانەیەك بۆ ئەوەی لە ئینتیمای سیاسی و کەسێتی شاعیر بدات. ئاخر لە هیچ لێکۆڵینەوەیەکی

ڕەخنەیيدا نەبووە کۆی مەدلوول و واتای ئەوديوی وشەكانی شيعرێک، يان ئەزموونی شاعيرێک لەسەر يەك دێڕ هەڵچنێ. ئاخر ئەگەر مەبەست لێدانی شاعير نەبێت، هەر تەماشای توێژينەوەکەی "ئالان باديو" بە ناوی (جانەوەر) لەبارەی شيعری ئەم سەدەيەی ماندلشتامەوە، کە "وەليد عومەر" بە کوردی کردوو□ و لە هەمان ژمارەی گ□قارەکەدايە، ڕەخنەگر نەهاتووە بۆچوونەکانی بێنێت و لەناو شيعرەکەدا دێڕێك، يان چەند دێڕێك دەربهێنێت و بۆچوونەكانی بەسەر دەقەکەدا بسەپێنێت، بەڵام هاتووە لە كۆی دەقە، لەناو وشە و ڕستە و دەلالەتەکانی دەقەكە واتاکانی دەدۆزێتەوە.

لە نووسينی (شاعيری پۆزەتيف)دا "زانيار محەمەد" ئەويش کۆمەڵێک چەمک دەهێنێت، بە دوای گونجاندنی لەناو شيعرەکانی "ڕاميار مەحموود"دا دەدات. من دژی هيچ ڕەخنەيەك لەبارەی دەقەوە نيم، تەنانەت ئەگەر توندترين زمانيش دەكار بخرێت، بەڵام دەبێت هەموو قسەيەک لە جێی خۆی بێت، بە بەڵگەوە قسە بكرێت.
بۆ نموونە كۆمەڵێک چەمکی وەکوو: فاشيزم، ماسۆشيست، ئۆپۆرتۆنيست…تاد لە نووسينەکە دەربهێنين، هيچ قسەيەکی نوێ، يان بۆچوونێکی هەڵقوڵاو لەناو نووسينەکە نابينينەوە. لە نووسينی ڕەخنەييدا ناکرێ چەمك لە دەرەوە قەرز بکەيت و بەسەر دەقيدا بسەپێنيت، بەڵكوو دەبێت لەناو دەقەكە واتای دووەم بدۆزيتەوە. ئەم نووسينە، نووسينێکە نووسەر لە ڕێی بيرکردنەوەی کەسانی ديکەوە خوێندنەوەی بۆ دەقەکان کردووە، ئەويش بە ئامانجی لێدانی شاعير.
لە نووسينەکەدا هاتووە: ((لێرەوە کارمان تەنيا خوێندنەوەی تێکستەكان نييە و ئەفسانەی خوێنەری بێلايەن لە کارمان تێکدەشکێنين، بەڵکو ئەرکمان ڕەخنە و □اق□ي□..……… ميشێل فۆکۆ دەڵێت: نووسين وەك پێويستييەك، کردەيەک بۆ داڕماندن.))٧ مێتۆدە نوێيەکانی ڕەخنە جەخت لەسەر بەشدارييەکی کارای خوێنەر لە بەرهەمهێنانی واتای دەق دەكەنەوە، ئەوە مێتۆدە کۆنەکانی وەکوو: مێتۆدی کۆمەڵايەتی و دەروونشيکاری بوون خوێنەريان پەراوێز دەخست. منيش لەگەڵ ئەوەدام ڕەخنە کردەيەك بێت بۆ داڕماندن، بەڵام هەڵوەشاندنەوە و داڕماندنی بينا و توخم و پێکهاتەی دەق، نەك ئامانج لێدانی نووسەر و شاعير، چونكە ڕەخنە سەنگەر لە نووسەر و شاعير ناگرێت، بەڵكوو سەنگەر لە دەق دەگرێت.

لە كۆی ئەو نووسينەدا نووسەر باسی هەر چەمکێك، هەر شتێك بكات دەيبەستێتەوە بە شاعير، شاعير دەهێنێتەوە ناو باس. ئاخر نووسەر تەنێ چەمک و تيۆری (مەرگی نووسەر)ی "ڕۆلان بارت" بزانێت، دەزانێ

ئەوە خوێنەر و ڕەخنەگرن خاوەن دەقن، ئەوە ئەوانن واتای دیکە بە دەق دەبەخشن. ئەم نووسینانە ناچنە خانەی ڕاڤەکردنەوە، بەڵکوو لێکدانەوەی وشە و ڕستەکانی ناو شیعرن، هەوڵێکە بۆ لێدانی شاعیر.

بەڵێ دەبێت تا ئاستی خاپوورکردن دەق خاپوور بکرێت، ڕەخنە بکرێت، ئەویش بە ئامانجی دۆزینەوەی لایەنە لاواز و ناهونەرییەکانی، بە ئامانجی دۆزینەوەی واتای دووەمی دەلالەتەکان. ڕەخنەی ڕەخنەش دەبێت ئەم ڕەخنانە هەڵدەوەشێنێتەوە، بەراوردی نێوان دەق و ڕەخنەکە دەکات، بۆ ئەوەی دیوێکی دیکەی ڕەخنەکە بۆ خوێنەر ئاشکرا بکات.

سەرچاوە و پەراوێز:

١. کارلونی و فیللو، النقد الادبی، ترجمة: کیتی سالم، مراجعة: جورج سالم، منشورات عویدات، بیروت، الطبعة الثانیة، ١٩٨٤، ص.٢٥
٢. ئارام سدیق، شیعر و یاخیبوونی ساختە لە ئەزموونی شیعریی کەژاڵ ئەحمەددا، گۆڤاری شیعر، ژمارە ٣، ٢٠١٧، ل.٦١
٣. سەرچاوەی پێشوو، ل.٦٢
٤. ئەمە ناونیشانی هەندێك لە نووسینەکانییەتی: ئێستا لەنێو مێژوودا (لەبارەی شیعری شاڵاو حەبیبە)، سیانەی لێکترازاو لەبارەی شیعری (من و خەم)ی حەمەکاکەڕەش، ڕوو لە مرۆڤ یان لە خودا لەبارەی شیعری (یاقوتی ڕژاو)ی عەلی پێنجوێنی، شیعر و دۆخی بێ لەبووکبوون لەبارەی شیعری لەبووکێك لە ژوورەوە بیر دەکاتەوەی داستان بەرزان، جێگۆڕکێی دال و مەدلوول لەبارەی دیوانی لەبەر با لەبەر باران عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا، نامۆبوونی خود لە بەردەم بووندا لەبارەی شیعری ساردە بۆ من ئەم دنیا تازەیەی داستان بەرزان، درۆ و مۆدێرنە لە شیعری حەقیقەتی شاراوەی گۆران ڕەسوول و چەندین نووسینی دیکە.
٥. پشتیوان عەلی، سەردەمی نەهامەتی و پاشەکشەی شیعر لای بەڕێژ ئاکرەیی، گۆڤاری شیعر، ژمارە ٣، ٢٠١٧، ل.١٦٠
٦. ئارام سدیق، شیعر و یاخیبوونی ساختە لە ئەزموونی شیعریی کەژاڵ ئەحمەددا، ل.٦١
٧. زانیار محەمەد، شاعیر پۆزەتیڤ، گۆڤاری شیعر، ژمارە ٣، ٢٠١٧، ل٢٢٨.

”زەوی لەنێو گوڵەک□م□دا پێدەکەنێ” ... خەندە حەمید

ڕامان لە گوڵی نێو ئینجانەکەم دەم باتەوە بۆ یادەوەرییەکانی منداڵیم، ئەو یادەوەرییە گەرمانەی لەنێو گوڵەکاندا هەم بووە. ئەو گوڵەی لەلایەن هاوڕێیەکمەوە بە دیاری پێم دراوە. کاتێ بەجێی دێڵم و دەڕۆم بۆ سەفەر دڵم لای گوڵە بچوکەکەمە، نەک تەنیا لەبەرئەوەی تینوی دەبێ، بەڵکو لەبەرئەوەی ناتوانم قسەی بۆ بکەم و ڕۆحی ئەو هەست پێ بکەم. من گوڵەکەم وەک منداڵێک دەدوێنم ڕازەکانمی بە گوێیدا دەچرپێنم، هەست دەکەم ئەویش بۆم پێدەکەنێ ئەمەش ئومێدم پێدەبەخشێ. هەروەک شاعیر و نووسەری دانیمارکی هانس کریستیان ئەندرسن دەڵێ: ”تەنیا ژیانکردن بەس نییە، بەڵکو یەکێک گەرەکە خۆرەتاو، ئازادی و گوڵێکی بچووکی هەبێت”.

هەربۆیە بەشێوەیەک بە دەستەکانم گەڵاکانی گوڵەکەم خاوێن دەکەمەوە هەست دەکەم سەری پ□نج□کانم گەڵاکان ماچ دەکەن. ئاخر زۆر کات گوڵەکان تەنیا نای□ن□وێ پارێزراوبن، بەڵکو دەشیانەوێ خۆشبویسترێن. هەموو بەیانییەک هەڵدەستم گوڵی سەر تاقی پ□نج□ر□کەم چێژێکی تایبەت لە ڕەنگ و تیشکم پێدەدات. ئەم پەیوەندییە دوانەییە واتا بەخشین و بەخشراوە، بەو مانایەی ئەوەی کە تۆ پێی دەدەی بە هەمان جوانی و چێژەوە پێت دەداتەوە، هەربۆیە ئەمە شتێکی سروشتییە، گوڵەکان وا دەکەن مرۆڤ هەست بە ئاسوودەیی بکات، چونکە جەوهەری ڕەنگەکانن. هەروەک چۆن گوڵەکان خۆیان یادەوەرین جگە لەوەی خۆت یادەروەری منداڵی لەنێو گوڵەکاندا بچنییەوە.

کاتێ گوڵێک دەچێنی واتا تۆ باوەڕت بە سبەینێیە. من ئەزموونێکی باش و جوانم لە نازهەڵگرتنی گوڵ و لاواندنەوەیاندا هەیە، ئەوکاتەی منداڵ بووم و لە قۆناغەکانی سەرەتای خوێندن دابووم، باوکم بڕیاریدا نەمامگە و گوڵفرۆشییەک بکاتەوە، چونکە باوکم باوەڕی بەو سبەین□ی□ کە دادێت. ئەو ئێستاش زۆر نزیکە لە گوڵ و تێکەڵە لەگەڵیان، مامەڵەی لەگەڵ گوڵ و سەوزایی زۆر تایبەتە. ئەو یەکەم کەس بوو لە ڕانیە شەتڵگەیەکی بەو شێوەیە گەورە دابنێت. نزیکی من و باوکم وای کرد پێکەوە شەتڵگەکە ب□□□و ب□رین، هەم لە ماڵەوە و

هەم لە دوکانەکەشدا کارمان دەکرد. لەنێو باخی حەوشەکەمان شەتڵمان دەگرت و دەمان چاندن، چونکە ئەوکاتە زۆربەی ماڵەکان فەزای ژیانەکی سەوزی تێدابوو، باخچە و سەوزایی بەشێکی گرنگ بوون لە ماڵی کوردیدا، بەداخەوە ئەمڕۆ لە ئێستادا بەهۆی بەرفراوانبوونی باڵەخانە بازرگانییەکان و دروستکردنی خانووی چەند قات بۆ بلۆک و چیمەنتۆ فەزای حەوشە و سەوزایی بەرتەسک کراوەتەوە. ئەوکاتە دوکانەکەمان لە سەری کۆڵانەکەماندا بوو، دەرفەتی ڕاکردنم لە دوکانەوە بۆ ماڵەوە و بە پێچەوانەشەوە هەبوو. ئەو کاتانەی بابم دەچوو بۆ سلێمانی بۆ هێنانی شەتڵ و جۆری تازەی گوڵ، من خۆم بە تەنیا لەسەر دوکانەکە دەمامەوە و ڕۆژانە چەند دڵم بەوە تەنگ دەبوو کاتێ گوڵە جوانەکانم دەفرۆشران، لە هەمان کاتدا هەندێش دڵم خۆش دەبوو کە دەفرۆشران و پارەکەیم وەردەگرت، هەستم دەکرد من ئەرکێک بەجێدێنم و بەو ڕێیەوە خێزانێک دەژیێت.

ئەو کەسانەی دەهاتن گوڵیان لێ دەکڕیم بە بچکۆلەی گوڵفرۆش ناویان دەبردم هەندێ جاری تر دەیان وت گوڵەباخ. یاخود دەیان دواندم کە من بێزارنابم لەسەر ئەو دوکانەم یان من منداڵم دەبوایە یاری بکەم، ڕاستی من خۆم بەرگەی ئەوەم نەدەگرت گەر ئیشێکی تربوایە و گوڵفرۆشی نەبوایە، چونکە من منداڵێکی بێ جووڵە و بێ وزە و یاری بووم لەوێشدا زۆرکات بیر و هۆشم دەچوو بۆ لای یاریکردن و هاوڕێکانم لە کۆڵان، بەڵام دواتر خۆم بە ئاودان و ڕێکخستنی گوڵەکانەوە مەشغوڵ دەکرد، چێژم لە خزمەتکردن و نازهەڵگرتنی گوڵەکان وەردەگرت. ئەوانیش لە بەرانبەردا جوانی و ئارامیان پێدەدام، گوڵفرۆشی یەکێکە لەو دەگمەنە ئیشانەی کە تەنیا بازرگانی نییە، بەڵکو ئیشێکە وەرگرتن و بەخشینە، گوڵەکان چی لە تۆوە وەربگرن لەوە زیاترت پێدەبەخشنەوە!
مامەڵەی من لەگەڵ کڕیارەکانم زۆر منداڵانە بوو، لەو کڕیارانە توڕە دەبووم کە عەزێتی گوڵەی شەرمنیان دەدا و بەلایانەوە سەیربوو کاتێ شەرمی بۆ دەکردن، دەستیان لێدەدا و وایان دەکرد شەرم بکات و خۆی دابخاتەوە. مەنەم لەوانە دەکرد کە بە گوڵە دڕکەکانمیان دەگوت چۆن دەبێ دڕک ئەوەندە گرانبێ! بیرمە یەکەم گوڵ کە فرۆشتم گوڵە سادەنیا بوو.

هەرچەندە ئیشکردن و دوکانداری بۆ کچێکی بچووک هەندێش ئاسان نییە، بگرە هەندێجار مەترسیدارە لە کۆمەڵگەیەکی پیاوسالاردا، بیرمە پیاوە چاوبرسییەکان بە حەز و شەهوەتەوە سەیریان دەکردم هەتا دەگاتە ئەوەی یەکێکیان بە زمانەکی شیرینەوە دەی دواندم کە سبەی

دەگەڕێتەوە، شیرینی و بووکم بە دەنەت، داوای لێدەکردم لەگەڵیدا بەڵام، من ئەوکات تێنەدەگەیشتم لە مەبەستی تەنیا دەترسام و دەم زانی مەترسییەک هەیە، بێ ئەوەی بزانم ڕادەی مەترسییەکە چییە و چۆنە. هەر بۆیە بێ ئەوەی بە هیچ کەسێ بڵێم، ڕۆژی دواتر بەزۆر خوشکە بچوکەکەم لەگەڵ خۆم برد بۆ دوکانەکە، تەواوی ئەو رۆژە لای خۆم هێشتمەوە، تاکو لەو مەترسییە دەربازبووم.

ئەوەی داخە بۆ من لەگەڵ گەورەبوونم، کاتێ لە جەستەدا بووم بە کچێکی کامڵ، بەپێی کات وردە وردە ئەو ئیشەم لێ زەوتکرا، بەڕادەیەک غەم دایگرتم کە حەزم نەدەکرد هەواڵی بەنازی گوڵەکان ببیستم و بیان بینم، ماڵەوەمان بە ئەوەی دەرک بەوە بکەن گەورەبوونی من لە جەستەدا مەترسی نییە، چونکە لە کۆمەڵگەی ئێمەدا مەترسی لە هەر دۆخ و ساتێکدا بێت، بوونی هەیە. یان دەشێ لە ترسی پلار و قسەی خەڵک بووبێت. براکەم بۆ ماوەیەکی کەم لەگەڵ باوکم خەریکبوو، بەڵام بەردەوام نەبوو دواتر کوڕە خاڵەکەم، تا دواجار بەهۆی گۆڕینی دۆخ و ژیانەوە کەوتینە سەر زەرەر و وەک زۆربەی پیشەکان دەسبەرداری بووین.

تۆ کاتێک بەئاگا بیت بەرانبەر بە گوڵەکان ئەوا بەها و نرخیان دەزانی ئەمە پەیوەندی بەوەوە نییە یاخود گرنگ نییە کە زۆر جۆری گوڵت هەیە یان کەم. هەروەها فەیلەسوفی گوڵفرۆش ئانجا دەڵێ: ”ئەگەر تۆ بوەستی و بۆنی گوڵەکان بکەی، ئەمە واتای ئەوە دەگەیەنێت ئێمە بەئاگاییەوە دەزانین هەموومان بەشێکین لە زەوی. ئەمە ڕۆحت بەرز دەکاتەوە و بەختەوەرت دەکات. بۆیە ئەمە وا دەکات گوڵ شتێکی کەڵکی بێت نەک تەنیا شتێک بێت بۆ دیاری یان بۆ ڕازاندنەوە”.

دەکرێ ئەمە بگەڕێنمەوە بۆ ئێستیتیکی سەوز، کە لەتەک یەک ئیدەی ناوەندیدا خەریکە ئەویش ژینگەناسییە (ئێستێتیکی ئیکۆلۆژی)، بەپێی ئەم ئێستێتیکە نابێت سروشت وەک ئۆبژێکتێک ببینرێ، بەڵکو وەک ژینگەیەک کە ئێمە پابەندین پێوەی. هەروەک چۆن سروشت و جوانی لە کۆنسێپتە بناغەییەکانی ئێستێتیکن، بە هەمان شێوە لای کانت هەمیشە ”جوانی سروشت” لە پێش ”جوانی هونەرە”، چونکە هەشامبوون بە یەکەمیان نیشانەیە بۆ هەڵوێستێکی مۆڕاڵی. کەوایە مەزنی سروشت لەوەدایە کە ئەو وەک سروشت دەتوانێت لەنێو مرۆڤدا بەڕێی لێڕوانینەوە ئیدەی مۆراڵ بێداربکاتەوە و بەئاگای بێنێتەوە. ئەمە لە ئێستادا ڕووبەڕووی ئەو پرسیارەم دەکاتەوە ئایا ئێمە لە کوێی هەڵوێستێکی مۆڕاڵیانەداین بەرانبەر بە سروشت؟ لە کاتێکدا سەری

گوڵەکان دەقرتێنین، دەچینە نێو سروشتەوە بە کۆمەڵی پاشماوە سروشت پیس دەکەین و بەجێی دێڵین.

ئەمە بەرەو پرسیارە کرۆکی□کەی (ئانجا)م دەبات کە دەڵێ: ”گوڵەکان دیاری زەوین، چونکە زەوی هەموو ئەوەیە کە ئێمە هەمانە و ئێمە پێویستمانە. ئەگەر ئێمە سەرچاوەکان پتر لەوە بەکاربهێنین کە سروشت بەرهەمیان دەهێنێ، ئەوا دواتر ئێمە ڕوو لە کوێ دەکەین؟ بۆیە ئەم پەیوەندی□ گوڵفرۆشی دەکاتە شتێکی کڕۆکی” .
ئێستاش خۆزگە و خەونی من ئەوەیە ڕۆژێ بتوانم دوکانە گوڵفرۆشی□کەم دابنێمەوە و بە ئومێد و خەونی ئێستامەوە ئاگام لێیانبێ و بەردەوام بم لەگەڵیاندا.

تارمایی مارکس لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی بەریتانیادا … ئاسۆکمال

تارماییەک هەڵبژاردنەکانی بەریتانیا ڕاودەکا ئەویش تارمایی مارکسە. ئیکۆنۆمیست وەک زمانحاڵی نیولیبراڵیزم هاوار دەکا” باشترین ڕێگا بۆ خۆپاراستن لەوەی ببیت بە قوربانی داهاتوی مارکس ئەوەیە کە دەست پێ بکەیت بەوەی جدی وەریگری”.*١

ئەم ترسە لەپای چی؟

ئاشکرایە مەسەلەکە شۆڕشێك نیە بەڵکو هەڵبژاردنێکی پەرلەمانیە، بەڵام مافی هەڵبژاردن هەرچەند بەرتەسک و ڕوکەشیش بێت فرسەتی بەدەنگدەر داوە کە بیرێکی ڕادیکاڵ تر لەوە بکاتەوە کە بەرامبەر بەم ئەزمەیەی سیستەمی سەرمایەداری ئێستا لە ئارادایە هەڵبژاردەی ئەو چیە؟
بال□ی چەپی حزبی کرێکاران بە لیدەری جێرمی کۆربن و ڕاوێژکارەکەی جۆن ماکدۆناڵ، مانیفێستێکیان خستۆتەڕوو کە دەیەوێ ڕیفۆرمی ئابوری بە قازانجی کرێکاران و خوێندکاران و مناڵان و کرێچیەکان و داناني باجی زیاتر لەسەر سەرمایەداران دابنێ. ئەم مانیفێستە شۆڕشگێڕانە

نیە و ریفۆرمیستیە بەڵام ئەم داواکاریانە لە دەورانی ئەزمەی ئەستای مالی و بریکزیت (دەرچونی بەریتانیا لە یەکێتی ئەوروپا) و بەرنامەی ڕاستڕەوی حزبی پارێزگاراندا دەنگ و چاوەڕوانیەکی شۆڕشگێڕانە لەهەناوی خۆیدا هەڵدەگرێ کە ڕەنگدانەوەی تیۆری مارکسە.

ڕادەی دەوڵەمەندبونی سەرمایەداران Social Market Foundation (SMF)) بەپێی ئاماری لە بەریتانیادا ٦٤٪ هەڵکشاوە و ڕادەی هەژاری کرێکاران ٥٧٪زیادی کردوە. معاشی بەڕێوەبەری بانکەکان ٣٠٠ بەرامبەری معاشی فەرمانبەرێکە، لەکاتێکدا پیشتر ٣٠-٢٠ ئەوەندە بوو.*٢ هەروەها ١٪ی دەوڵەمەندترین سەرمایەدارەکان بەهەندەی 55 ٪ دانیشتوانی هەژاری سامانی هەیە*٣. ئەم واقعیەتە کە مارکس وەک چڕبونەوەی سەرمایە لەلایەک و هەژاری لەلایەکی تر وەک یاسای ئابوری سەرمایەداری خستویەتیە ڕوو ئەمەیە لەم کۆمەڵگەیەدا بە گۆشت و خوێن سەلمێنراوە و “ئیکۆنۆمیست” یش ناچارە دروستی تیۆریەکەی مارکس پشت ڕاست بکاتەوە . “ئیکۆنۆمیست” چینی دەسەڵاتداری بەریتانیا لە ئاکامی بەواهەنانی کۆمەڵگە بە پێویستی بانگەشەکانی مارکس ئاگاداردەکاتەوە کە لەم کاتانەی ئەزمەدا سەرهەڵدەدا، و ئەگەر ببنە مانیفیست و چاوەڕوانی کرێکاران ئەوا دیسان تارماییەکەی مارکس خۆی نیشان دەدا. هەر ئەوەندە بەسە کە مەزاجی شۆڕشگێڕانە لە کاتی ئەزمەدا فرسەتی دەرکەوتن پەیدا بکا تا وەک ئاگری بن پوش یاساکانی کەڵەکەی سەرمایە و هەژارکردنی کریکاران ئاگربگرن.

نیولیبرالیزمی پارێزگاران هەمان بەرنامەی ئابوری ترامپ و باڵی ڕاستی هەیە کە دەیەوێ لەم ئەزمەیەدا باجەکانی سەر کرێکاران و هەژاران زیاتر بکا و بیمە و زەمانەتە کۆمەڵایەتیەکان لابەرێ و کرێی خانو زیاتر بکا و پەنابەران دەربکا و درێژە بە دەستوەردانی سەربازی و پێشبڕکێی ئەتۆمی و قەرزدارترکردنی وڵاتە گەشەنەکردوەکان بدا و کۆنترۆڵی بازاڕی جیهانی و پیشێلکردنی پاراستنی ژینگە و هتد بدەن..گرنگی باڵی چەپی حزبی کریکاران لەم کاتەدا ئەوەیە کە دەیەوێ دژ بەم شەپۆلەی نیولیبرالیزم و کۆنسەرڤاتیزم ڕاوەستێ و بەرگری لە مافی کرێکاران و سەندیکاکانیان و بەرزکردنەوەی لانی کەمی کرێ بە ١٠پاوەند لە سەعاتێکدا و دابینکردنی خانو و خۆڕایی کردنی خوێندن و بەکورتی باشترکردنی هەلومەرجی ژیانی کرێکاران و توێژە کەم دەرامەتەکان دەکا و پەنابەران دەپارێزێ و ڕیگری دەکا لە دەستوەردانە سەربازیەکان و خوازیاری پاراستنی ژینگەیە.

ئەمە هەرچەند مانیفیست و شێوەیکی بەرگریکارانەیە نەک کۆتایی هێنان بە سیستەمی کۆیلایەتی کاری بەکرێ بەڵام گرنگی لە دروستکردنی جەوێکی لەبارتر بۆ گۆڕانکاری ڕیشەیی خۆش دەکا.

هەربۆیە ئەگەر بەریتانیا سەد ساڵ لەمەوبەر هوشداری دا بە سەدەی بیست دا کە تارمایی بەلشەفیزم ڕاوی دنیای سەرمایەداری دەکا و دەبێ ڕێگا بە خەتەری سوور نەدا ، بەڵام هوشداریەکەی بەجدی وەرنەگیرا و شۆڕشی ئۆکتۆبەر سەرکەوت. ئیستاش "ئیکۆنۆمیست" ، وەک پیرە بیرتیژەکەی نیولیبرال هەمان هوشداری دەداتەوە بەریتانیا خۆی کە ئەگەر تارمایی مارکس بەجدی نەگرێ ئەوا دەبێتە قوربانی سەدەی بیست ویەکەمی مارکس.

سەرکەوتنی حزبی کرێکاران لەم هەڵبژاردنەی پەرلەمانی بەریتانیادا بەهەر ڕادەیەک بێت دەتوانێ ئەم بانگەشەیەی مارکس بە شکاندنەوەی قەیرانی ئێستا بەسەر بەشی سەرمایەداران لە داهاتی کۆمەڵگەدا جێبەجێ بکا و زەمینەی گۆڕانی مەزاجی شۆڕشگێڕانە دروست دەکا کە کرێکاران ئەمڕۆ بە وەڵامدانەوەی سەرمایەداری قەیرانگرتو پێویستیان پێیەتی تاکو گۆڕانکاری دروست بکەن. ئینسانێک کە خوازیاری دنیایەکی باشترە لە ڕیزی دەنگدان بە حزبی کرێکاراندا تارمایی مارکس لەم هەڵبژاردنەدا هەست پێ دەکا، ئەمەش وایکردوە ئەم بانگەشە و ململانێی هەڵبژاردنە جیاوازە لە هەڵبژاردە بە تامەکانی ڕابردوو .

١*"
http://www.economist.com/news/britain/21721916-shadow-chancellors-comment-provoked-scorn-yet-marx-becomes-more-relevant-day-labour

٢* http://www.bbc.co.uk/news/business-32824770

٣*
https://www.theguardian.com/uk-news/2014/may/15/britains-richest-1-percent-own-same-as-bottom-55-population

وەرە بمکە بە باخچە ... بەیان ئیبراهیم

من زەوییەکی ڕوتەڵەم
دەمەوێت بمکەیتە باخچە
کام تۆوی گوڵ جوانە
بیهێنە و لە ناو دەشتای ڕۆحما بیچێنە
کام درەخت لەنجەی جوانە بیهێنە و بینێژە
ئاخر تۆ کە باخەوان بیت
دەزانێ ئەم باخچەیە پێوستی بەئاوازی کام ئاو هەیە
دەزانی پەرژینی کام شەماڵ بکەیتە دەورم
کە من باخچەی تۆ بم
دەزانی پرچی ئەم باخچەیەم
بە شیعری شێرکۆ و
بە سەمفۆنیای بتهو□ڤین دابهێنیت

....

وەرە و بمکەرە باخچە
هەر جارە و گوڵێک
هەر جارە و درەختێک
هەر جارە و ڕەنگێك
ئا .. تۆ باخەوانی ئەم باخچەیەی ڕۆحی من دەبیت
باخچە هەر جارەو ڕەنگێک دەگرێت و
منیش هەر جارەو دەبمە فریشتەیەک
تاو تاوێک باخچە دەبێتە مەنزڵگا
تۆ دەبیتە سۆفی و مناجاتی عەشقم بۆ دەڵێ
منیش دەبمە کوکوختی و
لەسەر چڵی زوڵفی خۆم
بۆت دەچریکێنم
تاو تاوێک باخچە دەبێتە مزگەوت
منیش دەبمە پاساری
لەگەڵ دەنگی کەڵەشێرەکەی ئاوایدا
لەگەڵ هاتنەدەرەوەی مێگەلدا
تۆ لە میمبەری دڵی منەوە بانگی عەشق دەدەی
منی چۆلەکەش لەسەر باڵای تۆ هێلانە دەکەم
ئەها ئەم باخەچەیەی تۆ لە منا دروستت کردوە

چ□ند □□نگ د□گ□□ت

....

ئەم مێوانەی ناو ناخی من
پەلی تەرزی دێنە ناو تۆوە
لە چاوتەوە دێنە دەرێ
لەسەر سنگت
هێشوی ماچی من دەگرێت
دوا جار وەرە و پڕمکە لە خۆت
من پێش تۆ خاڵی بوم خاڵی
دەشتێک بوم تۆ هاتیتە ناوڕۆحمەوە کردمت بە باخچە
پێس تۆ زۆر کەسی تر درەختیان هێنا
بەڵام وشک بون
زۆر کەس ویستیان ڕۆحم ڕابهێنن
بەڵام ئەم ئەسپەی ڕۆحم
بە بۆن خاوەنەکی دەناسێتەوە
کە تۆ هاتیت خاکی دڵ فەرشی لە سەوزایی بۆ ڕاخستی
کە تۆ هاتی چاوم هاتە پێشوازیت و
لێوی سورمی بۆ ڕاخستی
کە تۆ گوڵی مێخەکت
لە سەر سێوەکی ئادەم بۆ هێنام
منیش بومە حەوا یەکی کافر و
لە ناو تۆدا ئیمانم هێنا
کە تۆ دەبویتە بیر
من حەزم بە کوفری براکانم دەکرد
تا وەک یوسف بمخەنە ناو تۆوە و
هیچ کاروانێکیش نەمدۆزێتەوە
کە تۆ دەبویتە پادشا یەکی زاڵم
من چیرۆکی هەزار و یەک شەوەم
هەزاران جاردوبارە دەکردەوە
کە تۆ دەبویتە نالی
منیش دەبومە حەبیب□ یەکی پڕ ناز
کە تۆ دەبویتە شار
منیش پڕ دەبوم لە کۆڵان و شەقام
کە من دەبومە چۆلەکە
تۆ دەبویتە جوانترین گوڵە گەنم
کە من دەبومە سەوزایی
تۆ دەبویتە جوانترین سنەوبەر

سـەیرکـە چی ڕوبارێکت لـە عەشق
هێناوەتە ناو ئەم باخچەیەی ڕۆحمەوە
من دەبمە ماسی تێدا و
تۆش دەبیتە سهراب
کە من دەبومە پەپولـە
تۆش دەبویتە جوانترین گڕ
کە من لـێوم سور دەکرد
تۆ دەبویتە ڕەنگی گوڵی هەنار
کە من جلـەکانم لـ□ بەردەکرد
تۆ جلی بەهارت دەکردە بەری پایز
کە من چاوانم دەڕشت
تۆ دەستت بە پرچی شەودا دەهێنا
کە بە منت وت تۆ شازنی مەملەکەتی دڵمی
من دەتوامەوە و دەبوم بە تەم
لـەسەر لـێوە وشک هەڵهاتوەکانت
کە ت□ د□□ت وت گیانەکەم
من دەبومە دوکەڵی جگەرەکەت
من تاوێ پاساری و تاوێ پەپولـە و
تاوی نەوڕەس و تاوی ئاسکێکی کێوی
تۆش تاوێ هیلانە و تاوێ مۆم و
تاوێ دەریا و تاوێ گۆرانی کێوەکان
کە من دەبومە کانی
تۆش دەبویتە گوندێکی تینو
کە من دەبومە حیکایەتی بەر ئاگرادن
تۆش دەبویتە وەلی و فەرهاد و ڕۆمیو
کە ت□ د□□ت وت (بەیە) گیان
من دەبومە تەمی سەر پەنجەرەکەت
....
ئەها ببینە من وتۆ چۆنین
هەردوکمان دەچنەوە سەر ئەفسانەی خوای ئیرۆس
تیکەڵ دەبین تا ئەو ڕادەیەی
دەبینە یەک ڕۆح و یەک هەناسە
ورە و پڕمکە لـە خۆت
تۆ چوار تۆ و درەختت لـە منا ڕواند
دەبنیت پاش چەند ساڵێکی تر
چی دارستانێکم تیا ڕواوە
وەرە پڕمکە لـە دار...... لـە گوڵ

با بتبینم چی باخەوانێکت
چی دارستانێکت لە منا خولقاندوە .